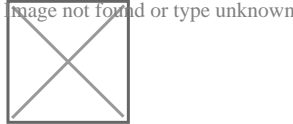

Φιλοσοφία και Ευαγγέλιο: Συνέντευξη του π. Παντελεήμονα Μανουσάκη

/ [Πεμπτούσια](#)

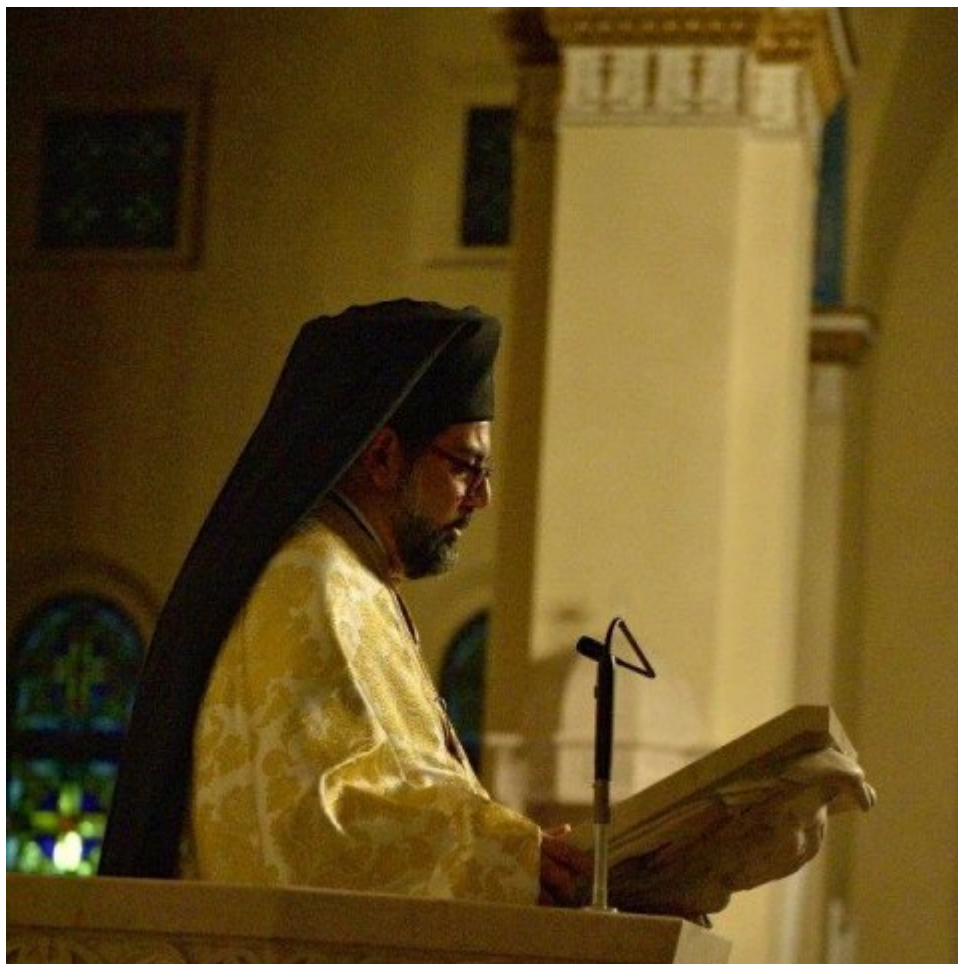

Επιμέλεια Συνέντευξης: Ηρακλής Αθ. Φίλιος

Ο π. Παντελεήμων Μανουσάκης διδάσκει φιλοσοφία στο Κολλέγιο του Τιμίου Σταυρού Βοστώνης (College of the Holy Cross). Έχει εκδώσει δύο τόμους στα αγγλικά, «Traversing the Imaginary» (Rowman & Littlefield) και «After God» (Fordham University Press), και έχει μεταφράσει το έργο του M. Heidegger «Aufenthalte» («Διαμονές») στα αγγλικά (State University of New York Press). Έχει γράψει εκτεταμένα πάνω σε θέματα φιλοσοφίας της θρησκείας και της φαινομενολογίας, βιβλία (όπως το «Θεός Φιλοσοφούμενος» στην ελληνική γλώσσα), και άρθρα που έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά, στο «Λεξικό της Φιλοσοφίας» του Εδιμβούργου και σε άλλους συλλογικούς τόμους. Είναι ιερέας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και είναι εγγεγραμμένος μοναχός στον κατάλογο της Ιεράς Μονής Ασωμάτων Πετράκη. Παράλληλα με τη διδασκαλία του στο College of the Holy Cross, συμμετέχει σε συνέδρια ανά τον κόσμο όπου και εισηγείται φιλοσοφικά, θεολογικά θέματα και θέματα που άπτονται του διαθρησκειακού διαλόγου. Το τελευταίο του βιβλίο φέρει τον τίτλο «For the Unity of All» («Υπέρ της των πάντων ενώσεως») (2015), το οποίο και προλογίζει ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος.

Πανοσιολογιότατε την ευχή σας. Ευχαριστούμε για τη διάθεση του πολύτιμου χρόνου σας και για την παρουσία σας στην ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ.

Ευχαριστώ για την φιλοξενία σας και για την ευκαιρία που μου δίδετε μέσω αυτής της κουβέντας να επικοινωνήσω με τους αναγνώστες σας.

1. Ποιος μπορεί να θεωρηθεί φιλόσοφος; Η φιλοσοφία είναι «πιστοποιημένη γνώση» ή στάση ζωής;

Ο όρος φιλοσοφία σημαίνει πρώτα από όλα την αγάπη (φιλία) της σοφίας. Αμέσως τίθεται ένα διπλό ερώτημα: τί σημαίνει αυτή η φιλία και τί εννοούμε ως σοφία; Αυτοπροσδιοριζόμενος ως φίλος της σοφίας ο φιλόσοφος ομολογεί την έλλειψη της σοφίας — δεν είναι σοφός (Σοφιστές, δηλαδή, σοφοί ονομάστηκαν στην αρχαιότητα ένα άλλο είδος στοχαστών προς τους οποίους αντιπαρατίθεται ο φιλόσοφος) στον βαθμό που δεν θα μπορούσε να επιθυμεί κάτι που ήδη κατέχει. Ο όρος φιλοσοφία ομολογεί, συνεπώς, μια αδυναμία, μια έλλειψη. Φιλοσοφία δεν είναι το όνομα μιας γνώσης, αλλά το όνομα μιας επιθυμίας.

Τί επιθυμεί ο φιλόσοφος; Και αυτό είναι δύσκολο να απαντηθεί, διότι δεν είναι ο φιλόσοφος φιλό-λογος: δεν επιθυμεί τον λόγον, με την πρωταρχική του σημασία, ως την λογική και έλλογη εξήγηση ενός ερωτήματος, αλλά επιθυμεί την σοφία. Ιστορικά, η φιλοσοφία ρωτά τί είναι η ζωή, ο βίος, και η απάντηση που δίνεται αρθρώνεται σε αυτό που γνωρίζουμε ως βιολογία. Ρωτάει η φιλοσοφία τί είναι ο κόσμος και η απάντηση στο ερώτημα αυτό, στον βαθμό που συστηματικοποιείται, ονομάζεται κοσμολογία. Έτσι έχουμε την γέννηση και τον καταμερισμό των

διαφόρων επιστημών: γεωλογία, ζωολογία, ακόμα και θεολογία. Το δεύτερο συνθετικό όλων αυτών των όρων είναι ο λόγος (-λογία), και αυτό σημαίνει, όπως είπα, την απάντηση που αρθρώνεται βάσει του λόγου στο φιλοσοφικό ερώτημα: τί είναι αυτό ή εκείνο; Η φιλοσοφία, όμως, δεν είναι ούτε φιλο-λογία ούτε σοφιο-λογία (για να παίξουμε με τα δύο συνθετικά της λέξης). Δεν συστηματικοποιείται η ίδια σε μια απάντηση, αλλά διατηρεί για τον εαυτό της το αρχέγονο δικαίωμα, αν θέλετε, του να θέτει τις ερωτήσεις. Η φιλοσοφία ερωτά, δηλαδή και ρωτά αλλά και εράται — η συγγένεια ερώτησης και έρωτα είναι σημαντική στο σημείο αυτό καθώς καταδεικνύει την α-πορία που είναι κοινό έδαφος και των δύο. Αν είχαμε χρόνο, θα σας έπαιρνα μαζί μου σε μια σύντομη ανάγνωση του Πλατωνικού Συμποσίου, ενός κειμένου που εξετάζει την παράλληλη φύση του έρωτα όσο και της φιλοσοφίας.

Ποιός είναι, λοιπόν, ο φιλόσοφος; Η απορία (ο θαυμασμός) δεν είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιων μόνο ανθρώπων, αλλά της ανθρώπινης φύσης

καθ' αυτής. Η πρώτη πρόταση του πρώτου βιβλίου των *Μεταφυσικών* του Αριστοτέλους γράφει ξεκάθαρα: *πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει*. Η ὀρεξη για γνώση είναι *φύσει*, δηλαδή στην φύση του κάθε ανθρώπου. Λέω πολλές φορές στους πρωτοετείς μαθητές μου, οι οποίοι ως επί το πλείστον δεν έχουν προπαίδεια φιλοσοφική, πως δεν θα πρέπει να τρομάζουν από τον ὄρο φιλοσοφία καθώς ὅλοι μας έχουμε ἤδη «φιλοσοφήσει» θέτοντας ερωτήματα σε ὅ,τι μας προκαλεί θαυμασμό και κυρίως για την ἴδια μας την ὑπαρξη — ερωτήματα, δηλαδή, που αφορούν τον σκοπό της ὑπαρξῆς μας, το νόημα της ζωῆς μας, κ.λπ.

Ὡστόσο τα ερωτήματα αυτά δεν τίθενται για πρώτη φορά σήμερα. Ἐχουν ἤδη μια μακραίωνη ιστορία η οποία αποτελεί την ιστορία της φιλοσοφίας. Τούτη η ιστορία αποτελεί το αντικείμενο μελέτης, ἀνάγνωσης, διαλόγου, δηλαδή η φιλοσοφία γίνεται τώρα ξέχωρος ακαδημαϊκός κλάδος. Ἐτσι μιλάμε για την φιλοσοφία ὑπό την στενή ἔννοια του ὄρου: μιλάμε για την σκέψη και το ἔργο συγκεκριμένων φιλοσόφων, για φιλοσοφικά ρεύματα και σχολές.

Ἐτσι, για να επανέλθω στην ἐρώτησή σας, φιλοσοφία ὑπό μια ευρεία ἔννοια είναι ὄχι μόνον μια στάση ζωῆς, ἀλλά κατ' ἐξοχήν ο ἀνθρώπινος τρόπος ὑπαρξης, ἀπό την ἄλλη, ὅμως, είναι και ἓνα ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο, μια ἐπιστήμη.

Τέλος, στην πατερική γραμματεία, συναντάμε και μία ἀκόμη χρήση του ὄρου φιλοσοφία. Ὄταν, για παράδειγμα, ο αγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος γράφει στον *Επιτάφιο Λόγο* στον φίλο του Μέγα Βασίλειο για την κοινή ἀπόφασή τους να ἀκολουθήσουν τα βήματα «*Ἡλιοῦ καὶ Ἰωάννου, τῶν πάνυ φιλοσόφων,*» αναφερόμενος στον Προφήτη Ηλία και τον αγ. Ἰωάννη τον Πρόδρομο, ο ὄρος φιλοσοφία ἔχει ἄλλη σημασία ἀπό την ακαδημαϊκή μελέτη των φιλοσοφικών σχολῶν. Στα κείμενα των Ἑλλήνων πατέρων φιλοσοφία σημαίνει την κατὰ Χριστόν ζωὴν, και μάλιστα αὐτή του μοναχισμού, καθ' ὅτι ο ἐραστής της σοφίας είναι τώρα ο ἐραστής ὄχι μιας ἀφηρημένης γνώσεως ἢ ἐνός ἀπρόσωπου θεωρητικού συστήματος, ἀλλά ο ἐραστής της του Θεοῦ Σοφίας, δηλαδή, του Χριστοῦ. Ο κατ' ἐξοχήν φιλοσοφικός βίος είναι για τους Χριστιανούς ο ευαγγελικός βίος.